

Домашното насилие в България – защитени ли са лицата пострадали от него

Съдържание

- I. Дефиниция – международна, европейска, национална
- II. Видове
- III. Законова уредба – международна, европейска, национална
- IV. Практика – международна, европейска, национална
- V. Анализ на практиката – защитени ли са правата на пострадалите от домашно насилие в България
- VI. Критики относно законовата уредба, приложението на закона, политиките и финансирането в областта на защитата от домашно насилие
- VII. Препоръки за промяна на законодателството, практиката, политиките и финансирането в областта на защитата от домашно насилие

Встъпление

Насилието във всички негови форми днес в световен план се възприема като накарняване на основни човешки права като правото на живот, правото на лична свобода, правото на лична неприкосновеност (физическа и психическа), правото на лично достойнство, правото на неподлагане на мъчения или друго унизително отношение, правото на недискриминационно отношение и др. Насилието над жени като част от по-широкия проблем за насилието в междуличностните отношения също е драстично нарушение на тези права, с чието опазване и зачитане се ангажира и Конституцията на Република България.

Насилието над жени може да се дефинира в този смисъл като: „нарушение на правата на човека и форма на дискриминация срещу жените и означава всички актове на насилие, основано на пола, които водят или е вероятно да доведат до физически, сексуални, психологически или икономически увреждания или страдание за жените, включително заплахи за такива актове, принуда или произволно лишаване от свобода, независимо дали това се случва в обществения или в личния живот“. Тази дефиниция разглежда насилието над жените като насилие, основано на пола, тоест произтичащо от неравенството между половете и различните полови роли/очаквания. Жените са основните жертви на насилието, основаващо се на пола. То може да се прояви като причиняване на физическо или психологическо страдание; сексуално насилие (включително изнасилване, сексуален тормоз); принудителен брак; трафик с цел сексуална експлоатация; принуждаване към проституция; дискриминация по полов признак; домашно насилие; др. Ето защо понятията „основано на пола насилие“ и „насилието срещу жени“ често се използват взаимозаменяемо.

Настоящият доклад си поставя за цел да предложи обзор и анализ на ключови дефиниции за насилието над жени, неговите форми и видове, причините за него, както и подходите за справянето с този проблем през призмата на съществуващата нормативна база и практики на работа със самите пострадали и извършители. Разгледан е накратко международният опит, в чийто контекст е положен и анализан и българският такъв. Във финалната си част доклада включва предложения за промени на ниво законодателство, практика, финансиране и подход към развиването на програми и услуги в полза на пострадалите, които да направят тези програми и услуги по-ефективни, достъпни и устойчиви. За неговото изготвяне са ползвани аналитични доклади, резултати от изследвания, материали на СЗО, нормативни документи и академични материали.

Дефиниции

Домашното насилие продължава да бъде сериозен проблем в световен мащаб. Макар за него да се говори повече и в някои отношения да се предприемат стъпки за неговото редуциране и превентиране, все още адресирането на тази тема е обвързано с много неясноти, социални табути, стереотипни вярвания. Все още твърде често то се премълчава или не се разпознава от служби и институции – или липсват достатъчни мерки за справянето с него, подкрепата за пострадалите и интервенирането на извършителите. Системно липсват данни за пълния обхват на проблема. То може да се дефинира като заплаха от или реално упражняване на физическо, психологическо или емоционално насилие срещу някога с цел да се причини вреда, болка и страдание и да се упражни контрол, като извършителят принадлежи към близкото обкръжение на пострадалия – интимен или брачен партньор, бивш такъв, член на семейството и обикновено се има предвид продължително явление, не еднократен инцидент. В редица дефиниции се подчертава, че за да говорим за домашно насилие не е задължително условия жертва и извършител да живеят заедно, а по-скоро да съществува ситуация на близост и чести контакти в домашна среда. Ето защо някои автори ползват „домашно насилие“ и „насилие в непосредствената социална среда“ като синоними. От друга страна, насилието над деца (непълнолетни) от страна на родители и други роднини се приема, както от гледна точка на правните норми, така и от тази на социалните науки, за отделен проблем и в повечето случаи не влиза в дефиницията на домашно насилие (но ако дете е свидетел на домашно насилие, то се приема за жертва на насилие)¹.

Според Конвенцията на Съвета н Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие (Истанбулската конвенцията), която не е ратифицирана от България, но е в основата на настоящите законодателни и други мерки за борба с насилието в редица европейски страни, насилие над жени “е нарушение на правата на човека и форма на дискриминация срещу жените“. То включва всички актове на насилие, основано на пола, които водят или е вероятно да доведат до физически, сексуални, психологически или икономически увреждания или страдание за жените, включително заплахи за такива актове, принуда или произволно лишаване от свобода, независимо дали това се случва в обществения или в личния живот. „Домашно насилие“ са всички актове на физическо, сексуално, психологическо или икономическо насилие, които се случват в семейството или в домакинството, или между бивши или настоящи съпрузи или партньори.

Представители и на двата пола могат да станат обекти на насилие, но съществуват различия във формите и контекста. Така мъжете е по-вероятно да станат жертва на

¹ Виж *Marianne Flury, Elisabeth Nyberg, Anita Riecher-Rössler. Domestic violence against women: definitions, epidemiology, risk factors and consequences. Swiss Medical Weekly, 2010.*

„Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Фондация ДА и консорциума от организации по проекта и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България.“

насилие на публично място или извън дома, а жените – в рамките на домашното обкръжение. Домашното насилие често се корени в неравенството между

половете и приема полово специфични форми, така че може да се разглежда и като форма на насилието, основано на пола – или насилието, свързано с властовите различия на полов признак и злоупотребата с физическа или друга сила за упражняване на контрол и поддържане на полови роли и стереотипи. Според Обяснителния доклад към Конвенцията терминът *насилие над жени, основано на пола* се отнася до „насилие, което е насочено срещу жена, защото тя е жена или което засяга предимно жените. То се различава от другите видове насилие по това, че полът на жертвата е основният мотив за действията на насилие. С други думи основаното на пола насилие се отнася до всяка вреда, която е нанесена на една жена и която едновременно е причина и резултат от неравнопоставените властови отношения, основани на възприеманите разлики между мъжете и жените, които водят до подчиненост на жените, както в частната, така и в обществената сфера. Този вид насилие е дълбоко вкоренено в социалните и културните структури, норми и ценности, които управляват обществото, и често се увековечава от културата на отричане и мълчание“.

Форми на насилие

Физическо насилие. Умишлено причиняване на физическо страдание и болка, в някои случаи и увреждане. Например удряне, блъскане, ритане, хапане, удари с предмети, нараняване с оръжия, душене, убийство. Физическото насилие е най-разпознаваемата форма на домашно насилие, която може да стане видима и за други хора, ако доведе до физически бележи/увреждания. В много случаи другите форми не се разпознават като насилие или се омаловажават.

Сексуално насилие. Макар че има и своя физически компонент, това е специфична форма на злоупотреба с тежки психологически последици. Включва всяка нежелана форма на сексуални действия и принуждаване към сексуално общуване – включително такива, които не изискват физически контакт – като принудителна голота, принуждаване жертвата да гледа порнографски материали и др. Може да включва и поведения като критикуване или подиграване на жертвата за нейното сексуално поведение/опит, принуждаване на жертвата да участва в групов секс и други нежелани за нея действия, парадиране пред жертвата със странични сексуални афери и изневери. *Сексуалното насилие може да се случи в рамките на брака – факт, който законодателствата по света едва в по-ново време признават на ниво нормативна база. То също така съпътства ситуациите на трафик на хора с цел сексуална експлоатация. Макар извършителите на сексуално насилие да подлежат на преследвания по смисъла на наказателния кодекс, това преследване в много случаи не се реализира или не води до присъда заради трудностите около доказването на много форми на сексуално насилие, нежеланието на много жертви да споделят за него поради високата степен на виктимизация и недоверие/обвиняване на жертвите, травмата от преживяното.*

„Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Фондация ДА и консорциума от организации по проекта и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България.“

Психологическо насилие. Причиняване на психологическа болка и страдание. Може да се случва по различни начини – обиди, омаловажаване на чувствата и преживяванията на жертвата, унижения, включително пред други хора, отказване на внимание като форма на наказание, обвиняване на жертвата за всички проблеми, крясъци, омаловажаване, обезценяване, заплахи с насилие или че ще бъдат отнети децата на жертвата, или нейната свобода или живот, заплахи със самоубийство като форма на контрол на жертвата. Не следва ситуации на психологически тормоз да се приравняват на ситуации на караници и размяна на по-остри реплики и негативна вербална комуникация, която се наблюдава във всяка двойка, а става дума за системно течащи процеси, при които съществува дисбаланс във властта и контрола. Психологическото страдание присъства и съпътства и всяка друга форма на насилие, така че в известна степен може да се приеме като общ знаменател и предпоставка за последиците от насилието, които са в голямата част от случаите много по-голяма степен психологически, отколкото физически.

Социално насилие. Обикновено се случва чрез социална изолация, откъсване на жертвата от близки контакти и подкрепяща среда, което не само причинява страдание, но и я оставя много по-уязвима и безпомощна. Включва поведения като разубеждаване на жертвата да се вижда с роднини и приятели, забрана на подобни срещи, мониториране на телефонните или интернет контакти на жертвата, ограничаване на достъпа до кола или други форми на транспорт, проследяване на километража на колата, коментиране пред други хора, че жертвата е психично нестабилна/болна или че всъщност тя е насилник, за да бъдат разколебани да общуват с нея.

Икономическо насилие. Ограничаване на достъпа до финансови средства и други ресурси чрез забрана на жертвата да работи или изземване и контролиране на финансите на жертвата (или банкови карти и пр.), вземане на финансови решения от насилника и без участието на жертвата, пазене на тайни от жертвата относно финансовите въпроси на домакинството.

Последните две форми могат да се причислят и към психологическото насилие, тяхната цел е да се постигне висока степен на контрол и ограничаване на свободата на жертвата. Има смисъл обаче те да се разглеждат и като отделни форми, тъй като често остават неразпознати, ако не се придружени от по-непосредствено разпознаваеми форми като физически тормоз.²

Обхват на насилието³

За да разберем в дълбочина сериозността на проблема е важно да имаме представа за неговия обхват. Подобни данни не е лесно да се получат, защото често за насилието не се говори, а също така и различни негови форми могат да остават неразпознати или да бъдат нормализирани. Най-широкообхватното изследване на домашното насилие до

² Marianne Flury, Elisabeth Nyberg, Anita Riecher-Rössler. *Domestic violence against women: definitions, epidemiology, risk factors and consequences. Swiss Medical Weekly, 2010.*

³ Проучване на Агенция на ЕС за основни права (FRA) от 2014 г. на тема „Насилието срещу жените: общоевропейско проучване“

„Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Фондация ДА и консорциума от организации по проекта и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България.“

момента в ЕС е проведено през и включва 42 000 респонденти. Някои от ключовите изводи от него са следните:

- Около 7 % от жените в ЕС са преживели физическо насилие през годината преди изследването, а около 2 % - сексуално насилие.
- Много по-голям е обхватът на проблема, когато се разгледа в дългосрочен план – според данните една трета от жените са преживели някаква форма на физическо и/или сексуално насилие от момента на навършване на 15 години.
- В поне една трета от случаите насилието не е било еднократно, а системно.
- В много случаи насилието не прекъсва с преустановяване на отношенията – така 16 % от жените според данните са станали обект на домашно насилие от бивш партньор са продължителни да бъдат подлагани на насилие и след края на връзката.
- Обхватът на психологическото насилие изглежда е още по-голям: според изследването над 40 % (43) от жените в ЕС са преживели някаква форма на психологическо насилие от интимен партньор, най-вече унижаване, игнориране, контролиращо поведение, подценяване, икономическа принуда. Установена е корелация между риска от психологическо насилие и злоупотребата с алкохол от страна на партньора – колкото по-честа е тази злоупотреба, толкова по-вероятно е да има психологическо насилие във връзката.
- Преследването е друга форма на насилие, на която в наши дни вече започва да се обръща значително по-голямо внимание. Данните са тревожни – около 18 % от жените са били подложени на преследване в някой момент от живота си след навършване на 15 години, а 5 % - през последната една година преди събирането на данните.
- Преследването в днешно време приема често нови форми, свързани с модерните технологии и техните нарастващи възможности, така че все по-често се говори и за информационно преследване – чрез имейли, съобщения, други интернет контакти, телефон. Това е все по-сериозен проблем, засягащ в по-голяма степен по-младите поколения, при които ползването и познаването на технологиите е значително по-застъпено. През 12-те месеца преди провеждане на изследването на такава форма на тормоз са били подложени 4 % от жените на възраст между 18 и 29 години, като на всяка пета от тях се е наложило да смени номера на телефона си или своя имейл адрес заради преследването. С оглед на все по-силното присъствие на тези технологии в нашия живот можем да хипотезираме, че в годините след провеждането на това изследване проблемът допълнително се е задълбочил, като това поставя допълнителни предизвикателства пред жертвите и институциите/програмите, борещи се срещу насилието – да бъдат в крачка с нарастващите възможности на информационните технологии.
- Сексуалният тормоз също е широко разпространен според данните: за такъв от навършване на 15-годишна възраст споделят около половината жени над 18 г. Той прима различни форми: физически (нежелано докосване, прегръдки, целувки), вербален (шеги, подмятания със сексуален подтекст, намеци, обиди), кибертормоз със сексуално съдържание – чрез съобщения, имейли, изображения. На тези форми на кибертормоз са подложени главно по-младите

„Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Фондация ДА и консорциума от организации по проекта и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България.“

Проект „ В защита правата на човека“

*Проектът се финансира от Фонд Активни граждани България по
Финансовия механизъм на Европейското икономическо
пространство 2014-2021 г.*

жени, като тези на възраст между 18 и 29 г. са особено податливи на него, според проучването, поради особено високата честота на ползване на информационните технологии за различни цели.

Законодателни мерки

Националните политики на държавите-членки на ЕС спрямо насилието над жени бележат редица сходни тенденции, но имат и своите специфики, отразяващи различния опит, обществени нагласи, продължителност на адресиране на проблемите. В законодателен план домашното физическо насилие и сексуалното насилие са основните форми на насилие, които се считат за престъпления.

Някои ключови нормативни документи на ЕС са Хартата на ЕС за основните права, гарантираща правото на достойнство и равенство, като тя включва и специални разпоредби относно правото на физическа и психическа неприкосновеност и забрана на дискриминацията, основана на пола. Декларация 19 от член 8 от Договора за функционирането на ЕС утвърждава усилията на членовете на съюза да премахване на неравенството между мъжете и жените и борбата с домашното насилие, макар че тази декларация няма обвързващ и задължаващ характер. Същевременно обаче няма разработен единен обвързващ инструмент, насочен изцяло към насилието, основано на пола и домашното насилие. Съществуват някои директиви, които целят защита в различни сфери, където се срещат тези форми на насилие, например: Директива 2006/54/ЕО за прилагането на принципа на равните възможности и равното третиране на мъжете и жените в областта на заетостта и професиите; Директива 2010/41/ЕС за прилагане на принципа на равно третиране на мъжете и жените, които извършват дейности в качеството на самостоятелно заети лица, и за отмяна на Директива 86/613/ЕО на Съвета; Директива 2004/113/ЕО относно прилагане на принципа на равното третиране на мъжете и жените по отношение на достъпа до стоки и услуги и предоставянето на стоки и услуги⁴.

Водеща тенденция през последното десетилетие е приемането на специфични политически стратегии за борба срещу насилието, които са отразени в различни национални планове за действие, насочени към противодействие на определени форми на насилие като домашното насилие и трафика на хора. Тези планове са като цяло със силен фокус върху превенцията на насилието чрез програми за повишаване на осведомеността, обучаване на професионалисти, които работят с жертви на насилие, за работа с извършители на насилието, както и такива за осигуряване на пряка подкрепа

⁴ Виж Встъпителен доклад в изпълнение на Договор за възлагане на обществена поръчка с предмет: Провеждане на национално представително изследване на тема „Насилието в България“

Проект „ В защита правата на човека“

*Проектът се финансира от Фонд Активни граждани България по
Финансовия механизъм на Европейското икономическо
пространство 2014-2021 г.*

като кризисни центрове, приюти за пострадали, горещи телефонни линии. В по-малка степен се развиват програми, насочени към реинтеграция на жертви на трафик или системно домашно насилие например (които всъщност могат да се приемат като форма на третична превенция) и които изискват дългосрочна работа – например дългосрочен достъп до подслон, формиране на умения за работа, обучение, социално застъпничество. Домашното психологическо насилие, принудителните бракове, сексуалният тормоз, както и гениталното осакатяване на жени се наказват по различен начин в различните държави. В някои случаи е необходима жалба от страна на жертвата за започването на съдебен процес.

Ниският процент на съдебни производства и присъди за домашно насилие и за изнасилване изглежда е общ проблем за много държави-членки. В опит за преодоляване на тази ситуация Испания и бившият член на ЕС Великобритания са създали специализирани съдилища за разглеждане на случаи на насилие срещу жени.

Национално законодателство

В България основният нормативен документ, който цели да адресира проблема домашно насилие, е Законът за защита срещу домашното насилие⁵. Той задава дефиниция за домашно насилие – широка дефиниция: „Домашно насилие е всеки акт на физическо, сексуално, психическо, емоционално или икономическо насилие, както и опитът за такова насилие, принудителното ограничаване на личния живот, личната свобода и личните права, извършени спрямо лица, които се намират в родствена връзка, които са или са били в семейна връзка или във фактическо съпружеско съжителство”, като има за цел да урежда правата на лицата, пострадали от домашно насилие, мерките за тяхната защита и реда за налагането им. По този закон не се предвиждат санкции за извършителите, но от тях може да бъде търсена гражданската, административнонаказателната и наказателната отговорност съобразно други нормативни документи. В допълнение към горната дефиниция, която описва насилие между пълнолетни лица, Законът дефинира като форма на психическо и емоционално насилие върху дете всяко домашно насилие, извършено в негово присъствие. Подобна широка дефиниция обхваща разнообразни ситуации и деяния между лица в близки родствени (възходящи или низходящи) или лични отношения. В обсега на закона попадат както обществените отношения, свързани с брак и родство, така и тези между бивши съпрузи и лица, които се намират във фактическо съпружеско съжителство.

Законът е в сила от 2005 г., като подзаконовата уредба към него включва Правилник за прилагане на закона за защита от домашното насилие и инструкции за реда на взаимодействие между органите на МВР и МТСП при работа по случаи на домашно насилие. Основните мерки за защита, които законът предвижда, могат да се

⁵ В тази част от доклада се разглежда съществуващото законодателство в общ план. Във частта, посветена на приложението на закона на практика, са коментирани различни проблеми и предизвикателства в неговото прилагане в работата на терен в подкрепа и защита на пострадалите „Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Фондация ДА и консорциума от организации по проекта и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България.

Проект „ В защита правата на човека“

Проектът се финансира от Фонд Активни граждани България по
Финансовия механизъм на Европейското икономическо
пространство 2014-2021 г.

обобщят като: задължаване на извършителя да се въздържа от насилие; отстраняване на извършителя от съвместно обитавано жилище за срок, определен от съда; забрана извършителя да приближава пострадалото лице, както и жилището, местоработата и местата за социални контакти и отдих на пострадалото лице за срок, определен от съда; задължаване на извършителя да посещава специализирани програми; насочване на пострадалите към програми за възстановяване; временно определяне на местоживеене на децата при родителя, който не упражнява насилие за определен от съда срок (ако това не противоречи на висшия интерес на детето).

В закона се прави връзка **между българското законодателство и европейското законодателство**: ако лице се възползва от мярка за защита, постановена в друга държава-членка на ЕС, може да поиска заповед за защита и в България – чрез Софийски градски съд.

Съгласно ЗЗДН държавата създава условия за изпълнението на програми за превенция и защита от домашно насилие и програми, осигуряващи помощ на пострадалите лица, като това включва създаване на условията представителите на изпълнителната власт да извършват подбор и обучение на лицата, натоварени със защитата по този закон, както и той да регулира взаимодействието между органите на изпълнителната власт и юридическите лица с нестопанска цел (НПО), които са ангажирани с осъществяване на общественополезна дейност в полза на пострадалите от насилие. Законът има за цел също така да регламентира посоченото взаимодействие и чрез събирането и поддържането на информация, която се публикува на интернет страницата на съответните администрации и на юридическите лица, получили финансиране за разработване и изпълнение на програми в подкрепа на засегнатите лица. Ангажираните с поддържането на тази информация институции са: Министерството на правосъдието; Министерството на вътрешните работи - за изпълнението на следните наложени по ЗЗДН мерки за защита: задължаване на извършителя да се въздържа от извършване на домашно насилие; отстраняване на извършителя от съвместно обитаваното жилище за срока, определен от съда; забрана на извършителя да приближава пострадалото лице, жилището, местоработата и местата за социални контакти и отдих на пострадалото лице; дирекция "Социално подпомагане" - за изпълнението на следните наложени мерки по закона: временно определяне местоживеенето на детето при пострадалия родител или при родителя, който не е извършител на насилието; насочване на пострадалите лица към програми за възстановяване; юридическите лица, получили финансиране - за изпълнението на наложените мерки за задължаване на извършителя на насилието да посещава специализирани програми.

На основание на ППЗЗДН редът за осъществяване на взаимодействието между органите на Министерството на вътрешните работи (МВР) и на Министерството на труда и социалната политика (МТСП) при защита от домашно насилие се определя с инструкция на министъра на вътрешните работи и на министъра на труда и социалната политика, като подзаконов нормативен акт, уреждащ по-детайлно процедурата по прилагането на тази част от ППЗЗДН. За осъществяване на взаимодействието си органите на МВР и МТСП се ръководят от своите правомощия по закон и от принципите

„Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Фондация ДА и консорциума от организации по проекта и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България.“

Проект „ В защита правата на човека“

*Проектът се финансира от Фонд Активни граждани България по
Финансовия механизъм на Европейското икономическо
пространство 2014-2021 г.*

за зачитане на най-добрия интерес на пострадалото лице и взаимна информираност, като взаимодействието по реда на тази инструкция не изключва съвместните действия на цитираните органи, регулирани от други закони и подзаконовни нормативни актове и споразумения, при защита от домашно насилие. Взаимодействието се осъществява в две направления: 1) обмен на информация относно постъпилите молби за защита от домашно насилие, изпълнение на наложените мерки за защита и създадените програми за превенция и защита от домашно насилие и 2) извършване на съвместни действия при защита от домашно насилие.

Както вече беше отбелязано в настоящия доклад държавите в ЕС разработват програми за борба срещу домашното насилие, които имат за цел да задават водещите цели и подходи за действие в краткосрочен план съобразно принципно развиваните

политики в дългосрочен такъв. В България съгласно ЗЗДН всяка година до 31 март Министерският съвет трябва да приеме и утвърди Национална програма за превенция и защита от домашно насилие. Средствата за финансиране изпълнението на задълженията по Националната програма се определят ежегодно със закона за държавния бюджет на Република България за съответната година по бюджетите на съответните министерства, участващи в изпълнението на програмата. Ежегодните програми се разработват от министъра на вътрешните работи съвместно с министъра на правосъдието, министъра на труда и социалната политика и министъра на финансите, и се утвърждават от Министерския съвет. Юридическите лица, които работят в полза на засегнатите от домашно насилие, също могат да участват в разработването на националната програма за превенция и защита от домашно насилие като предоставят информация относно осъществявани и планирани от тях дейности за превенция и закрила от домашно насилие. Министърът на правосъдието съгласувано с министъра на вътрешните работи и министъра на труда и социалната политика ежегодно определя приоритетни дейности за финансиране, съобразени с приоритетите в политиките за съответната година в областта на борбата с домашното насилие, защитата и подкрепата на пострадалите лица. ЗЗДН регламентира също, че държавата създава условия за изпълнението на програми за превенция и защита от домашно насилие и програми, осигуряващи помощ на пострадалите лица. Юридически лица, регистрирани по реда на Закона за социалното подпомагане и Закона за юридическите лица с нестопанска цел разработват и изпълняват специализирани програми, насочени към пострадалите от домашно насилие и извършителите на такова. Всяка годишна Национална програма за превенция и защита от домашно насилие следва да съдържа: конкретни цели по приоритетни области на превенцията и защитата от домашно насилие; дейностите за превенция и защита от домашно насилие; описание на отговорните органи и партньорите за изпълнение на целите на програмата; информация относно финансовото обезпечаване на дейностите, определени в програмата; очакваните резултати от изпълнението на програмата.

Може да се обобща, че основните принципи, върху които е изграден законът, са: бързина на защитата; бързо отделяне на насилника от жертвите; специална защита на пострадалите; достъпност на съдебното производство; многообразие от мерки за закрила; съчетаване на съдебна защита по реда на съдебното администриране с административни мерки и мерки за социална закрила и рехабилитация; сътрудничество

„Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Фондация ДА и консорциума от организации по проекта и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България.“

Проект „ В защита правата на човека“

*Проектът се финансира от Фонд Активни граждани България по
Финансовия механизъм на Европейското икономическо
пространство 2014-2021 г.*

между държавните органи и неправителствения сектор. Бързината дава възможност мерките за защита да се определят по реда на съдебното администриране. Мерките за съдебна закрила са съобразени с всеки конкретен случай. Възможността за неотложна защита е от ключово значение за предпазване на жертвите. Ценно е и, че законът адресира и неформалните съжителства, които не са регулирани от Семейния кодекс. Друг положителен аспект на закона е широката дефиниция, която задава на домашното насилие. Жертвата на домашно насилие може да бъде както жена, така и мъж, български гражданин или чужденец, пълнолетно или непълнолетно лице. В този смисъл ЗЗДН се стреми да създаде цялостна процедура за защита срещу всички форми на домашно насилие и с оглед степента на увреждане на пострадалия могат да се приложат и други правни средства за защита, например образуване на наказателно производство, ако са налични основания за това.

Както бе отбелязано по-горе, насилието над жени се счита и за **форма на дискриминация**. С приемането на Закона за защита от дискриминация (в сила от 01.01.2004 г.) в българската правна рамка се въвеждат разпоредбите на Директива 2006/54/ЕО на Европейския парламент, а в последствие – и на други директиви прилагането на принципа на равните възможности и равното третиране на мъжете и жените в областта на заетостта и професиите. В допълнение **Законът за равнопоставеност на жените и мъжете (ЗРЖМ)** е приет през 2016 г. и има рамков характер. Той урежда провеждането на държавната политика по равнопоставеност на жените и мъжете и има за цел да насърчи постигането на равнопоставеност на жените и мъжете, като създаде условия за изграждане на институционална среда и определи органите и механизмите за провеждане на държавната политика по равнопоставеност на жените и мъжете. Съгласно ЗРЖМ МС определя държавната политика по равнопоставеност на жените и мъжете и приема Национална стратегия по равнопоставеност на жените и мъжете, както и планове за нейното изпълнение, а централните и териториалните органи на изпълнителната власт провеждат политиката по равнопоставеност на жените и мъжете в съответствие с националната стратегия.

Практика: програми и практики в подкрепа на пострадалите, международни и на местно ниво

Създаването на програми и прилагането на добри практики за противодействие на насилието и справянето с неговите ефекти предполага и задълбочено разбиране за неговите причини, както и за принципните подходи и стратегии, които са приложими за цялостно адресиране на проблема. Най-обхватният обяснителен модел на насилието е екологичният такъв, който разглежда насилието като резултат от взаимодействието на фактори на четири равнища: индивидуални, отношенчески, на ниво общност и на ниво общество⁶. Индивидуалните фактори включват травма от предишно насилие (в рожденото семейство или другаде), сексуално насилие в детството, склонност към приемане и нормализиране на насилието. Рискови фактори на индивидуално равнище

⁶ WHO (2012). Understanding and Addressing Violence against Women.

„Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Фондация ДА и консорциума от организации по проекта и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България.“

Проект „ В защита правата на човека“

*Проектът се финансира от Фонд Активни граждани България по
Финансовия механизъм на Европейското икономическо
пространство 2014-2021 г.*

за превръщане в извършител: свидетел на насилие в детството, приемане и нормализиране на насилието, предишна история на насилие към интимни партньори, злоупотреба с алкохол и психоактивни вещества, личностови разстройства. Факторите на ниво на отношенията/връзката са конфликти и проблеми във връзката, модел на мъжко доминиране в семейството, икономически стрес, различия в образователната степен (жените са с по-високо ниво на образование от мъжете). На ниво общност и общество фактори, които влияят, са: неравенство между половете и социални норми, които отреждат на мъжете роля на доминиране и агресия, бедност, нисък икономически и социален статус на жените, липса на правни мерки срещу домашното насилие и насилието, основано на пола (или слаби такива), липса на защита на гражданските права и свободи на жените, включително трудност или невъзможност да се развеждат, толерантност в общността/обществото към насилието като начин да се разрешават конфликти и наличие на въоръжени конфликти, разпад на социални норми и ситуации на война, когато всички форми на насилие ескалират. Вярвания и нагласи в обществото могат да играят значителна роля за поддържането на домашното и сексуалното насилие – най-вече вярвания, свързани с половите роли и че мъжките такива изначално превъзхождат женските. Това може да е отразено във вярвания от типа: „Мъжът има право да наказва жената за лошо поведение“, „Физическото насилие е подходящ начин за решаване на конфликти в отношенията“, „Сексуалният акт е право на мъжа в брака“, „Жените трябва да се примирят с насилието, за да задържат семейството заедно“, „Има случаи, в които жените заслужават да бъдат бити“, „Сексуалното поведение, включително изнасилването, е маркер за мъжественост“, „Момичета са отговорни за контролиране на сексуалните пориви на мъжете“.

Подходи към справянето с проблема

Международни проучвания и анализи се стремят да извадят на преден план най-ефективните и обещаващи подходи към превенцията и справянето с насилието над жени⁷. Може да се обобщи, че тези подходи са базирани на колаборация между институциите и гражданския сектор – колаборация, която да позволява да се адресират всички равнища от екологичния подход (фактори на ниво индивид, отношения, общност, общество). Някои от ключовите подходи са: реформи на правната рамка, създаване на подходящо законодателство, което гарантира правата на жертвите, достъпа до помощ, както и работата с извършителите; медийни и лобистки кампании, които повишават осведомеността относно проблема и относно съществуващите правни мерки; подкрепа за правата на жените, включително достъпа до правна помощ, подкрепа за отглеждането на деца и др.; създаване на механизми за постоянно взаимодействие между институциите и гражданските организации; повишаване на сензитивността на

⁷ Виж WHO/LSHTM. *Preventing intimate partner and sexual violence against women: taking action and generating evidence. Geneva/London, World Health Organization/ London School of Hygiene and Tropical Medicine, 2010; United Nations. Ending violence against women: from words to action. In-depth study on all forms of violence against women. Report of the Secretary-General. New York, United Nations General Assembly, 2006.*

„Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Фондация ДА и консорциума от организации по проекта и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България.“

ключови професионалисти като полицаи, здравни работници, социални работници относно проблема и на уменията им да разпознават и адресират подобни случаи; промотиране на овластяването на момичета и жените; създаване на интегрирани услуги за преживелите насилие на нивото на общностите; въвличане на момчета и мъжете в мисията да промотират подход, базиран на ненасилие, и равенство между половете; създаване на образователни програми за такива за развиване на житейски умения; предоставяне на програми за ранна интервенция за семейства и групи в по-висок риск⁸.

Основните услуги за жени жертви на насилие Европа са различните центрове против насилие. Такива започват да се създават през 60-те и 70-те години във връзка с

появата на женското движение и със задълбочаването на разбирането за структурните форми на насилието⁹, както и как то може да бъде един от начините за поддържане на по-скоро подчинена позиция на жените. Подобни центрове срещу насилието функционират на база на идеята, че жертвите на насилие имат необходимост от време и пространство далеч от самото насилие, за да започнат да преподреждат и градят наново своя живот. Тези центрове целят да помогнат на жените да си изградят ново усещане за себе си, повече самоувереност, възможности да получат комплексна подкрепа и да се справят с психологическите травми.

Основни типове услуги:

- Телефонни линия за пострадали (телефонът е много ефективен инструмент, когато е нужно да се преодолее началното усещане за срам и обърканост при съобщаване, че някой е жертва на насилие, в телефонна консултация може да се предостави както подкрепа, така и разнообразна информация, като допълнително предимство е, че обажданият се може да остане анонимен). В наши дни все повече се развиват и консултации от подобен характер през чат.
- Среща лице в лице и кризисна интервенция. На жените в подобни центрове не се предлагат готови решения, а специфична подкрепа спрямо ситуацията и техните нужди.
- Психологическо консултиране (индивидуално или чрез групи за подкрепа;
- стремежът е да се създаде пространство, в което жените да говорят за себе си, своите преживявания на насилие и да преодолеят психологическите ефекти на травматизацията).
- Правна помощ и консултации.

⁸ WHO (2012). *Understanding and Addressing Violence against Women*.

⁹ Структурни форми на насилието - социалните влияния и сили, които поставят определени групи хора в по-неизгодна позиция поддържат неравенството и възпрепятстват тези групи от постигане на максималния им капацитет и ниво на благополучие. Включват социални, икономически и политически процеси, които се проявяват както в материален план, така и на символно ниво, създавайки предпоставки за социални изключване.

„Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Фондация ДА и консорциума от организации по проекта и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България.“

Проект „ В защита правата на човека“

*Проектът се финансира от Фонд Активни граждани България по
Финансовия механизъм на Европейското икономическо
пространство 2014-2021 г.*

- Овластяване за намиране на работа и жилище.
- Други дейности на центровете: Дейности за промотиране правата на жертвите на насилие, за повишаване осведомеността и създаване на обществена нетърпимост към различните форми на насилие. Поддържане на информационна база за насочване. Събиране, анализ и обработка на данни за насилието и неговите жертви. Разпространяване на важна информация в общността с цел превенция и предпазване.

В много центрове наред с индивидуалната работа се развиват и групи за взаимопомощ, в които жените могат да намерят подкрепа сред други като тях, да се намали у тях усещането за самота, което често се появява, когато човек трябва да премине през тежки житейски обстоятелства. Групата функционира като защитено пространство, място за споделяне, съпреживяване, съчувствие и без осъждане; в нея членовете споделят своите страхове, съмнения, емоции, както и обменят информация.

Някои центрове предлагат и помощ за домашни любимци (за някои жертви те също могат да бъдат пречка през напускането на ситуация на насилие).

Наред с центрове за подкрепа особено важни са услуги за настаняване на жертви на насилие – подслони и кризисни центрове. Обикновено техните адреси не се разпространяват и тяхната цел е да дават убежище на жени, които са във висок риск от тежки посегателства. В тях обикновено се настаняват жени и техните деца. Жените жертви на насилие често имат деца, които също са жертви или свидетели на насилието. Шелтрите съдействат и в посока преодоляване на травмите за децата и за укрепване на родителския капацитет на майките, защото насилието може тежко да наруши качеството на връзката „майка-дете“. Предлаганите дейности, ролите на служителите и подходът на работа в тях са съобразени с потребностите на жертвите.

Може да се каже, че натрупаният в световен мащаб до момента опит сочи, че услугите, ориентирани към жени жертви на насилие, следва да прилагат методи на работа, отчитащи спецификата на насилието, основано на пола, на психологическата травма и нейните последици, както и да бъдат адаптирани към индивидуалните на пострадалите. Целта на тези услуги е подкрепа, така че жертвата да разпознае и активира своите ресурси, а не предлагането на готови решения или наставничество. Професионалистите, работещи с жертвите, следва да имат сходен подход на работа и разбиране за насилието над жени и неговите подлежащи причини, които често се крият в културни и обществени фактори, свързани с разпределението на властта и контрола в обществото, а не просто с патология на насилника. Разглеждането на насилието като основано на власт и контрол предполага подкрепа за жертвата, така че да започне да си възвръща – или да се научи да упражнява – повече контрол върху живота си. Спецификата и разпространеността на домашното насилие задават необходимостта от специфични и таргетирани услуги за жертвите и техните деца. За извършителите на насилие следва да съществуват други специализирани услуги. Във

„Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Фондация ДА и консорциума от организации по проекта и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България.“

Проект „ В защита правата на човека“

*Проектът се финансира от Фонд Активни граждани България по
Финансовия механизъм на Европейското икономическо
пространство 2014-2021 г.*

всички тях следва да се прилагат като водещи принципите на конфиденциалност, зачитане на личното достойнство, безопасност и недискриминация.

Насилието е комплексен феномен, който изисква мерки и интервенция на много равнища. Това сочи световният опит и добри практики. В България също в този процес са ангажирани различни институции и юридически лица, които изпълняват различни функции и поемат различни задължения. Някои институции имат по-важна роля в процеса на първоначално идентифицирани на пострадалите и насочване – например полицаи, медицински лица. Служителите на МВР са често първите, които се сблъскват със ситуациите на домашно насилие при подадени сигнали. Прокуратурата е органът, който повдига обвинения срещу извършителите на насилие и престъпления. Министерството на правосъдието управлява Националния съвет за подпомагане и компенсация на пострадали от престъпления и финансира различни проекти за превенция и справяне с домашното насилие. Националното бюро за правна помощ предоставя финансирана от държавата правна помощ за пострадали от престъпления. АСП предоставя социална подкрепа за различни уязвими групи, включително жертви на трафик и домашно насилие, и има около 150 регионални поделения (ДСП). ДАЗД развива политики, свързани с децата и семействата. Неправителствените организации

са основните доставчици на услуги за жертвите – те поддържат и управляват кризисни центрове, например. В България има към момента около 30 такива центрове, като Фондация „Асоциация Анимус“ поддържа единствения такъв в столицата София. Съществуват и 4 подслона за жертви на трафик на хора, които са към НКБТХ и се управляват отново от НПО: един в Бургас, един във Варна и два в София – за деца и за възрастни. Важно е да се отбележи, че тези специализирани услуги са малко на брой.

Гражданските организации предоставят психологическа подкрепа, консултиране, социални и здравни услуги, правни консултации, като някои от тях работят само с жертви, а някои – и със насилници. Работата с насилници изисква прилагане на различен подход на работа и различен тип подготовка, в този смисъл предполага целево финансиране и приоритизиране, за да стане широко застъпена и достъпна. Тя предполага и тясно взаимодействие със съдебната система с оглед насочването на подобни извършители, много от които не биха се включили доброволно в подобна програма, към услугите.

Значим проблем по отношение работата с пострадали и извършители продължава да бъде неравномерното разпределение на услуги и програми на територията на страната – в немалко области няма кризисни центрове и други ключови услуги, което е пречка пред това жертвите на търсят помощ – или ги изправя пред допълнителни предизвикателства като това да напуснат района, в който живеят, в търсене на помощ.

Друг системен проблем е липсата на подготвени и обучени кадри на много места. Работата с хора, преживели насилие, е предизвикателна и с висок риск от професионално прегаряне. Успешното ѝ изпълняване предполага висока степен на специфична подготовка (на ниво висше образование и продължаващо образование), подкрепа чрез супервизия и дебрифинг, обмен на добри практики.

Основни типове услуги и програми:

„Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Фондация ДА и консорциума от организации по проекта и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България.“

Консултативни центрове: управляват се предимно от НПО; някои се финансират по различни проекти, други – от държавата; предоставят социална, психологическа и юридическа помощ на жени, пострадали от насилие; предлагат програми за овластяване и реинтеграция на пострадали; някои разполагат със спешен прием; в някои се работи и с извършители; развиват дейности за превенция и повишаване на осведомеността.

Кризисни центрове за жени и деца, пострадали от насилие: финансират се като държавно делегирани дейности; управляват се от общини или НПО; предоставят спешно настаняване, насочване към медицинска помощ; кризисна интервенция; социално застъпничество и подкрепа.

Центрове за обществена подкрепа: най-широко разпространените услуги в страната – съществуват над 130 такива центрове; основната цел е подкрепа за деца и семейства в риск; това включва деца, преживели ситуации на насилие и/или свидетели на домашно насилие техните немалтретиращи родители; работата включва психологически консултации; социална работа, застъпничество; подходът на работа предполага индивидуална работа с детето и родителя от страна на подготвени

специалисти; в някои подобни центрове се развиват и контактни центрове за медиация на срещи между деца и родител, с който имат режим на лични отношения.

Кризисни центрове за деца: настаняват се деца, преживели ситуации на насилие или трафик; настаняването се случва със заповед от О“ЗД“ или полицейска закрила; преминава през съдебно решение; срокът на настаняването е от 3 до 6 месеца; пребивават в тези центрове без родители.

Звено „Майка и бебе“: създадени са с основната цел да превентират изоставянето и институционализацията на деца; осигуряване на безопасно място и подслон на майката и детето до 1 година; предоставяне на социална, хуманитарна и психологическа подкрепа за справяне с лични травми и повишаване на родителския капацитет; настаняването е чрез направление от О“ЗД“; настаняват се и жени, които са преживели домашно насилие и имат деца под 3-годишна възраст; цели се дългосрочна реинтеграция.

Зона „Закрила“. Иновативна услуга, създадена с подкрепата на УНИЦЕФ: основната цел е развиването на мултидисциплинарния подход в работата по случаи на насилие над деца чрез обединяване на психологически, юридически, социални и медицински практики; функционира в София, Монтана и Шумен, като е на денонощно разположение в съответните общини; разполага със собствен транспорт и мобилен екип; развиват практики на щадящо изслушване на деца (т. нар. „Сини стаи“).

Анализ на практиката – защитени ли са правата на пострадалите от домашно насилие. Критики относно законовата уредба, приложението на закона, политиките и финансирането в областта на защитата от домашно насилие.

„Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Фондация ДА и консорциума от организации по проекта и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България.“

Възможностите за защита правата на пострадалите от домашно насилие са заложили в различни нормативни актове, които пряко или косвено касаят проблема домашно насилие. Приложението на нормативната база във взаимодействието на всички ангажирани с проблема институции дава възможност да се защитят правата на жертвите на домашно насилие. В практиката обаче много често имаме частично и парциално приложение, което води понякога до липса на защита на пострадалите пълнолетни лица или деца.

Основният закон, който е ангажиран с защитата на правата на пострадалите от домашно насилие в България, както бе вече засегнато в настоящия доклад, е Законът за защита от домашното насилие (ЗЗДН). В настоящото изложение ще разгледаме приложението на този закон в практиката и доколко на негова база се защитават правата на пострадалите лица. Изложението следва самия закон. Данните и информация в изложението е от описаната практика в рамките на пряка работа по случаи на пострадали от домашно насилие в услугите предоставяни от екипите на Фондация „Асоциация Анимус“, а именно Националната телефонна линия за пострадали от домашно насилие 0 800 1 86 76, в Кризисен център „Св. Петка“, Консултативен център за домашно насилие и Детски център за застъпничество и подкрепа Зона За Крила. Фондация „Асоциация Анимус“ реализира два проекта - “Съвместни усилия в

прилагането на комплексен подход в борбата с домашно насилие”” финансиран от Фондация „ОАК” и „БОДРОЗИ” (BODROZI) – реакция при случаи на домашно насилие на деца на национално ниво, финансиран по програма „Права, равенство, гражданство (2014 - 2020)” на Европейския съюз, последователно през периода 2017 – 2021 г и бе събрана актуална информация за практиката относно случаи на домашно насилие. Бяха проведени 28 областни семинара и 19 обучения с близо 1500 участника представители на всички институции в цялата страна, които работят по случаи на домашно насилие. В рамките на тези събития бе споделяна и дискутирана актуална практика от работата, както и проблеми и трудности. В изложението е отразена и събраната информация от автора в рамките на супервизии и обучения на територията на цялата страна в рамките на други дейности осъществявани от други и организации и институции през периода 2009 – 2021 г.

Законът за защита от домашно насилие е приет през март 2005 година от Народното събрание и е в сила от 29 март 2005 година. Това което трябва да се знае е, че този закон е един от първите закони приети по инициатива на народни представители и е внесен в Народното събрание с подписите на 19 депутати. Първоначалният вариант на закона е създаден от експерти на неправителствени организации. Законът е внесен през 2003 година и е приет едва две години по-късно след изключително много дебати в парламентарните комисии и в пленарна зала. Това

идва да покаже, че приемането на специалното законодателство, касаещи проблема домашно насилие е постигнато трудно, въпреки обществения натиск и значима потребност поради отсъствието на каквито и да била правни възможности за защита на жертвите. Гласуването на Закона изискваше необичайно дълъг период и трудно постигната подкрепа за приемането му след парламентарно представените партии. Законът е ревизиран основно през 2009 година, като ревизията касае

„Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Фондация ДА и консорциума от организации по проекта и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България.

Проект „ В защита правата на човека“

Проектът се финансира от Фонд Активни граждани България по
Финансовия механизъм на Европейското икономическо
пространство 2014-2021 г.

разширяване на кръга на защитените лица, мерките за защита и алгоритъма за финансиране на проекти за превенция и интервенция при домашно насилие. Ревизията на закона е предшествана от множество коментари и анализи, които посочват нуждата от промяна и усъвършенстване. „Приложение на Закона за защита срещу домашното насилие в България“¹⁰

През 2010 г е приет и първия правилник за приложение на Закона за защита от домашното насилие, които уточнява изпълнението на мерките за защита и разписва подробно начина на финансирането на проекти за превенция и интервенция при домашно насилие. ЗЗДН ясно дефинира, целта на закона, а именно „урежда правата на лицата, пострадали от домашно насилие, мерките за защита и реда за тяхното налагане. Основната функция на закона е прекратяване на насилието и осигуряване на мерки за защита на засегнатите лица. Той дава възможност за бързо производство и предоставя разнообразие от мерки. Както бе вече отбелязано, законът няма за цел да въздава справедливост и не урежда трайно отношенията между засегнатите страни. Неговата цел е да прекрати насилието, да раздели извършителя от жертвата и да създаде условия за промяна на тяхното поведение свързано с домашното насилие. В алинея 2 на чл. 1 се

казва, че: *“ Отговорността по този закон не изключва и гражданската, административнонаказателната и наказателната отговорност на извършителя.”* От тази алинея две на член едно се вижда, че пълното гарантиране на правата на пострадалите освен спирането на насилието е въпрос на цялостно и съвкупно действие, което касае и други нормативни документи.

Както бе отбелязано, ЗЗДН дава широка дефиниция на домашното насилие като *всеки акт на физическо, сексуално, психическо, емоционално или икономическо насилие, както и опитът за такова насилие, принудителното ограничаване на личния живот, личната свобода и личните права, извършени спрямо лица, които се намират в родствена връзка, които са или са били в семейна връзка или във фактическо съпругеско съжителство (ал.1). Според ал 2. за психическо и емоционално насилие върху дете се смята и всяко домашно насилие, извършено в негово присъствие.*

На пръв поглед дефиницията е ясна и не би трябвало да буди съмнение в еднозначното ѝ разбиране. В същото време отсъствието на детайлното описание на съдържанието на формите на домашно насилие от практическа гледна точка създава проблеми. Това подробно описание на формите на домашно насилие отсъства и от Правилника на прилагане на закона за защита от домашното насилие, както това е направено в други нормативни документи, като например в Закона за закрила на детето. Неуточняването какво точно се разбира например под психическо насилие създава възможност за интерпретации.

Тези интерпретации могат да бъдат по посока на това какво е психическо насилие и какво не е, както и как се отразява това насилие на жертвите. От тук следва множество трудности. Бихме могли да дадем пример с ревността. Според лично убеждение на някои професионалисти тя не се възприема като насилие. Напротив, понякога дори ѝ се

¹⁰ Доклад на Защитници за човешки права и Фондация „Български център за джендър изследвания“, февруари 2008 г

„Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Фондация ДА и консорциума от организации по проекта и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България.“

придава позитивна конотация. В същото време според мнението на експертите в областта на психичното здраве тя е форма на психическо насилие, породена от тревожност и несигурност. Също така тя е част от опасните нагласи свързани с идеи за притежание на партньора. Освен че е форма на психическо насилие, прекомерната ревност е индикатор за висок риск от тежко нараняване и убийство¹¹.

Оказва се, че липсата на уточнение за тази форма на психическо насилие би могла да бъде широко интерпретирана от това, че не е насилие, до това, че е високо рискова форма на насилие. Това дава възможност за субективност и нееднозначност на разбирането на проявленията на ревността. Отнесено към практиката в един конкретен случай решаваща ще е личната преценка на съдията, за постановяване на мерки за защита, когато имаме описана патологична ревност в искова молба за мерки за защита по ЗЗДН. Тази субективност може да доведе до това постановените мерки да вариант от непостановяване на мерки , защото няма риск от физическо нараняване до мярка за недоближавана и мярка за лечение, защото носи риск от убийство.

Правната норма на алинея 2 на чл. 2 на ЗЗДН също води до разнородна практика и не гарантира условия за защита на правата на децата, свидетели на домашно насилие. Според нея децата свидетели на домашно насилие са жертви на домашно насилие. От тук следва, че всяко дете, в чието присъствие се е случило домашно насилие, е жертва на домашно насилие и също трябва да бъде обхванато от мерки за защита. Практиката обаче сочи съвсем друго. Има случаи, при които пострадалия родител при инцидент на физическо домашно насилие се обръща към съда с искова молба за постановяване на мерки за защита. В своята молба упоменава, че иска защита и за детето, което е присъствало на инцидента. В някои случаи тази молба се удовлетворява и съда постановява мерки за защита и за родител и за детето, присъствало на инцидента. В други случаи обаче детето не получава защита, защото то не е било пряка жертва на физическо насилие. И това въпреки нормата на ал.2 на чл.2.

Най-често обаче за родителя се постановява мярка по чл. 5 ал.1 т.3 от ЗЗДН – за недоближаване, а за детето се постановява само мярката по чл. 5 ал.1 т.1 – извършителя да се въздържа от насилие. Или пък мярката за недоближаване за родителя е в срок от година, а за детето за 6 месеца. Така се оказва, че по-защитен е пълнолетния дееспособен възрастен от непълнолетното дете. Има случаи, при които пострадалия родител пропуска да поиска защита и за детето, но пък съда служебно конституира детето като засегнато и постановява и за него мерки за защита. Тази практика обаче е характерна повече за съдебни райони с активна работа по проблемите на домашното

¹¹ Виж Robinson A, L. (2006):*Reducing Repeat Victimization among High-Risk Victims of Domestic Violence, the Benefits of a Coordinated Community Response in Cardiff, Wales. Violence against Women, Vol.12. No. 8, Sage Publications,* pp. 761-788 и Snider C, Webster D, O'Sullivan C, Campbell J C. (2009): *Intimate Partner Violence: Development of a Brief Risk Assessment for the Emergency Department, Society for Academic Emergency Medicine. Vol. 16, No. 11, pp. 1208 – 216,* http://www.dangerassessment.org/uploads/Snider%20et%20al_%20Brief%20IPV%20Risk%20Assessment_SAE_M_AEM_bj_indeed%20doc.pdf, 16.11.2010.

Проект „ В защита правата на човека“

Проектът се финансира от Фонд Активни граждани България по
Финансовия механизъм на Европейското икономическо
пространство 2014-2021 г.

насилие, осъществявана от местни юридически лица с нестопанска цел. Екипът на Фондация „Асоциация Анимус“ се обърна с искане за достъп до обществена информация относно решенията на районите съдилища при дела по ЗЗДН, като поиска информация за вида на постановените мерки и относно това към кого са постановени. В официалния отговор на Висшия съдебен съвет не се съдържат такива данни, тъй като не се събира такава статистика за вида на мерките за защита и за защитените лица.

Приложение 1

Алинея 2 на чл. 2 от ЗЗДН „За психическо и емоционално насилие върху дете се смята и всяко домашно насилие, извършено в негово присъствие“ освен съда би трябвало и да касае Отделите “Закрила на детето” към Дирекциите „Социално подпомагане” – основният орган за закрила на децата според Закона за закрила на детето. Благодарение на нея, би трябвало да се гледа на всяко дете свидетел на инцидент на домашно насилие, като дете жертва на насилие и да се свикват т.н. Координационен механизъм при насилие по смисъла на чл. 36 от Закона за закрила на детето. В практиката обаче социалните работници не постъпват така. Може да се каже, че случаите с този тип интервенция за защита на деца, свидетели на домашно насилие и изключителна рядкост. Свидетелството на домашно насилие в противоречие с чл. 2 ал. 2 продължава да не се счита за насилие над дете в практиката на системата за закрила на децата и да не се изпълняват стъпките по закон. Реакция има само ако детето е пряка жертва на физическо насилие. В отговора на искане за достъп до обществена информация Агенцията за социално подпомагане е предоставила на Фондация „Асоциация Анимус“ отговор, в който се казва, че не събира информация за брой сигнали за деца, жертви на домашно насилие по смисъла на чл. 2 ал. 2 на ЗЗДН. Приложение 2.

Според чл.3 на ЗЗДН обхвата на лицата, които могат да бъдат защитени по силата на закона е изключително голям. Законодателят е предвидил широк кръг на роднини, съпрузи, съжителители и хора, с които имат общи деца и домакинство. Привидно почти няма хипотези, които да не са предвидени, за да бъде обезпечена защита по този закон. Практиката обаче е по-широка и има хипотеза, която не попада в определенията и обхвата на така записания чл. 3. Това са случаите, при които мъж и жена имат интимни отношения, прекарват време заедно, пътуват, а понякога и работят заедно, но нямат деца и не обитават едно домакинство. Всеки един от тях може да е в брак с друг или в съжителство. Когато между тези двама души се появи насилие, което по същество е същото като при съпрузи или съжителстващи партньори, а именно физическо насилие, сексуално или емоционално, жертвата на това насилие не може да бъде защитена по силата на ЗЗДН, защото не отговаря на описанията в чл. 3. Всички правни възможности за реакция са в рамките на Наказателния кодекс, но тези възможности, не предполагат прекратяване на насилието, ограничителна заповед и спиране на достъп до жертвата. Логично развитие на тази хипотеза е и случай, при който жената е забременяла от подобна връзка и иска да прекрати достъпа до себе си на извършителя поради преживян инцидент на насилие. На практика до раждането на детето и доказване на бащинството, тя не може да получи защита по ЗЗДН, тъй като тя отново не отговаря на нормите на чл. 3. Следвайки логиката на ЗЗДН неизбежно се обръщаме към много важния чл. 4, който

„Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Фондация ДА и консорциума от организации по проекта и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България.

Проект „ В защита правата на човека“

*Проектът се финансира от Фонд Активни граждани България по
Финансовия механизъм на Европейското икономическо
пространство 2014-2021 г.*

указва, към кого може да се обърне за защита пострадалото от домашно насилие лице. Според алинея 1 – това е районен съд, според ал.2 – при пряка и непосредствена опасност – с молба към МВР за мерки по Закона за МВР. Практиката сочи, че жертвите най-често се обръщат към РУ на МВР в деня след инцидента на насилие или звънят на 112 по време на инцидента. Когато бъде пусната жалба в РУ на МВР или при посещение на място на екип от патрулнопостова дейност, полицейските служители имат възможност да разпитат на място или в РУ на МВР, извършителя на насилие. Да снемат обяснения и ако преценят, че има основание – на извършителя на домашно насилие да бъде предоставен да подпише предупредителен протокол по смисъла на чл. 65 от Закона за МВР, за да се въздържа от насилие. Това обаче не гарантира безопасност и сигурност на жертвата, тъй като няма мярка за защита. Такава може да постанови само районен съд след като бъде сезиран с искова молба от пострадалото лице или от други лица указани в чл.8 на ЗЗДН.

Във първият вариант на ЗЗДН, който бе приет през 2005 година, полицейските служители имаха право посочено в тогавашния чл. 10 ал. 3 да приемат молбата за защита по ЗЗДН в най-близкото полицейско управление и от там по служебен ред тя да бъде изпратена в районен съд за разглеждане и постановяване на мерки. Тази алинея бе отменена с ЗИД на ЗЗДН през 2009 г. Сега за пострадалите лица е по-трудно да подават исковите молби за защита в районен съд отколкото в полицията в тези спешни случаи на висок риск.Обърканите, изплашени и травмирани жертви на домашно насилие, трудно осмислят, че за да получат ограничителна заповед не трябва да се обръщат към полиция, а към районен съд. За малките населени места и отдалечени от общинския център градове и села, това е особено голям проблем.

Алинея 3 на чл. 4 от Закона за защита от домашното насилие е една изключително съществена норма, която рядко има практика и до голяма степен определя непълнотата на доказателствата при искиви молби за постановяване на мерки за защита. В нея се казва: *По искане на пострадалото лице всеки лекар е длъжен да издаде документ, в който писмено да удостовери констатираните от него увреждания или следи от насилие.* Това означава, че медицински документ, който може да служи като доказателство по този закон може да е всеки амбулаторен лист издаден след преглед от личен лекар или специалист, както и документите от спешните кабинети на медицинските заведения. Това задължение е непознато на лекарите и медицинските специалисти и обичайно при преглед и поискване на документа от пострадалото лице, той бива отказан, а лицето бива насочвано към кабинетните за съдебномедицинска експертиза. Отказът за издаване на документ се мотивира с невярната информация, че той няма доказателствена стойност в съда и само експертно мнения на съдебна медицина "върши работа" и има тежест в съда. Така част от пострадалите лица се отказват да търсят медицински документ, защото съдебните медици са рядкост в страната, придвижването до тях и заплащането за цената на документа са непосилни за много от пострадалите лица. Тази неяснота за задълженията на медицинските специалисти по Закона за защита от домашното насилие и непознаване на правната рамка по темата домашно насилие се явява сериозен проблем за много от пострадалите лица. За целите на Закона за защита от домашното насилие не се изисква удостоверение от съдебна медицина, така както се изисква то за целите на действия по Наказателния

„Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Фондация ДА и консорциума от организации по проекта и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България.

Проект „ В защита правата на човека“

*Проектът се финансира от Фонд Активни граждани България по
Финансовия механизъм на Европейското икономическо
пространство 2014-2021 г.*

кодекс. Наложителна е широка разяснителна кампания, за да има приложение по тази алинея на чл. 4

Проследявайки възможностите за защита на пострадалите от домашно насилие в рамките на ЗЗДН особено съществено място заема чл. 5 и описаните в него мерки за защита. Първата мярка е *задължаване на извършителя да се въздържа от извършване на домашно насилие* - по наблюдения от пряката работа с жертви на домашно насилие това е най-често постановяваната мярка за защита. Тя се постановява както в незабавните защиты, така и в постоянните. За нея има вярване и убеждение, че е постоянна мярка и ясно указва на страните, че поведението на домашно насилие е неприемливо. Реално обаче тази мярка се проследява трудно и е почти невъзможно да се докаже нарушаването ѝ. Когато е постановена само тази мярка, за жертвите на насилие практически означава, че те са без защита. Тази мярка би била удачна единство в случаите, когато има основателно преценена ниска оценка на риска от тежък инцидент и убийство, според утвърдена скала. Втората мярка - *отстраняване на извършителя от съвместно обитаваното жилище за срока, определен от съда* е ефективна мярка, която има ключово значение за гарантиране на безопасност и сигурност. Тя обаче не се постановява често, тъй като въпреки риска за жертвите се среща убеждение, че от значение за постановяване на тази мярка е чия е собствеността на жилището. ЗЗДН никъде не отразява този аспект, но в личните убеждения на професионалистите в т.ч и съдиите е, че не може да бъде отстранен собственик от жилището му и „да бъде оставен на улицата“. Така се оказва, че тази мярка се постановява най-често в случаите, когато има обща собственост на жилището на съпрузите или партньорите или пък жилището е на жертвата. Правилникът за прилагане на ЗЗДН (ППЗЗДН) определя алгоритъма за принудително отстраняване на извършителя на насилие от жилището. Съществен

елемент в този алгоритъм е, че жертвата на домашно насилие се налага да сигнализира полиция, ако извършителят не напусне доброволно жилището, след като вече му е било връчено съдебно решение съдържащо тази мярка. На жертвата се пада задачата бидейки извън дома си, избягала да се спаси, да търси начин и отново да се обръща писмено към полицията, за да може да се върне в дома си. *Чл. 8. (1) Когато извършителят откаже доброволно да изпълни наложена мярка по чл. 5, ал. 1, т. 2 от закона, пострадалото лице подава молба до районното управление на Министерството на вътрешните работи по местонахождението на жилището за оказване на съдействие.* Това действие отново изисква допълнителна активност от жертвата, която обичайно е уплашена, объркана и очаква, а вече полицейският служител писмено е предупредил извършителя на насилие, че неизпълнението на съдебното решение е престъпление. В ППЗЗДН е записано. *Чл. 6. Полицейските органи следят за изпълнението на заповедта за защита, когато с нея е наложена мярка по чл. 5, ал. 1, т. 1, 2 и 3 от закона.*, то полицай би трябвало да проследи изпълнението на мярката и предприеме действия, ако тя не е изпълнена.

Петнадесетгодишното приложение на ЗЗДН показва, че най-съществена и значима е мярката по чл.5 ал. 3 – *„забрана на извършителя да приближава пострадалото лице, жилището, местоработата и местата за социални контакти и отдиш на пострадалото лице при условия и срок, определени от съда“*. По мнението на жертвите

„Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Фондация ДА и консорциума от организации по проекта и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България.

Проект „ В защита правата на човека“

*Проектът се финансира от Фонд Активни граждани България по
Финансовия механизъм на Европейското икономическо
пространство 2014-2021 г.*

на домашно насилие, тази мярка дава сигурност и възможност за спиране на насилието. Опитът през годините сочи, че основният брой извършители на домашно насилие се респектират и изпълняват тази мярка. Въпреки това, има такива, които я нарушават и се оказва, че мярката е много трудна за проследяване и особено сложно е доказването на нейното нарушение. При постановяването на тази мярка се указват метри на недоближаване – например „Жертвата да не бъде доближавана на разстояние до 100 м. от дома ѝ“. Онези извършители на домашно насилие, които решават да не спазват мярката, използват различни способности, с които да продължат тормоза и да злоупотребяват с власт и контрол. Съотнесено с примера - избират да стоят на 150 метра и да жестикулират заплашително или да крещат заплашително. Това не е нарушение на ограничителната заповед, но всяка страх и ужас у жертвите. Други избират да преминат само към психически тормоз и заплахи по телефон, мобилни приложения или по пощата. Това също не е нарушение на мярката, но практически продължава насилието. Трети пък навлизат в определената дистанция физически, дори приближават жертвата, но докато тя сигнализира на 112 те напускат района и пристигнали полицейски патрул не може да установи нарушението. Приложението и проследяването на тази мярка по точка 3 изисква добър синхрон между институциите и активност и последователност от жертвите, каквато е трудно постижима с оглед най-честото им емоционално състояние. Следващата мярка е рядко постановяваната мярка, а именно: *временно определяне местоживееенето на детето при пострадалия родител или при родителя, който не е извършил насилието, при условия и срок, определени от съда, ако това не противоречи на интересите на детето*. Съвсем естествено уточнението за „най-добър интерес на детето“, което изисква нова допълнителна оценка, както и обстоятелството, че тази мярка не се постановява при висящ спор за родителски права (чл. 5ал.3 *Мярката по ал. 1, т. 4 не се налага при висящ съдебен спор между родителите по упражняване*

на родителските права, по определяне местоживееенето на детето или режима на личните отношения), значително намаляват възможностите тя да бъде определена от съда. Изключителна рядкост за незабавни защити, които да съдържат тази мярка по т.4 на чл. 5 ал.1. Тя се случва да бъде постановена една след депозиран социален доклад от Отдел „Закрила на детето“ в хода на заседание за постоянна защита и изслушан социален работник.

Мярката по чл. 5 ал.1 т.5 *задължаване на извършителя на насилието да посещава специализирани програми* през последните години все по-често бива постановявана. За съжаление обаче това касае само съдебни региони, където има юридически лица с нестопанска цел, които са създали и осъществяват такива програма. Тези програми обаче се финансират в рамките на проекти по чл. 6 от ЗЗДН. Начинът на администриране на конкурса за тези проекти води до изпълнението им в рамките на само 6 месеца от годината. Така се оказва, че извършителите на насилие има къде да бъдат изпратени на програма само в половината административни области в страната и то само за половин година работа. Това на практика обезсмисля постановяването на тази мярка, тъй като обхваща и е крайно незадоволителен. Оказва се, че ресурс за работа с извършители на домашно насилие, когато жертви и свидетели са непълнолетни деца, има в рамките на услугите създадени по смисъла на Закона за закрила на детето и Закона за социалните услуги. За тези услуги обаче районите съдилища не са информирани и не

„Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Фондация ДА и консорциума от организации по проекта и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България.

Проект „ В защита правата на човека“

*Проектът се финансира от Фонд Активни граждани България по
Финансовия механизъм на Европейското икономическо
пространство 2014-2021 г.*

познават тяхната методика на работа, която включва работа с родители извършители на домашно насилие. Така практически значителен брой извършители на домашно насилие нямат достъп до специализирани програми за справяне с агресията. Ако обаче не се прилага мярката по т.5 на чл.5 се оказва, че разделяме жертвите от извършителя, но не подпомагаме човекът, които има проблем с гнева и агресията, така че той да осмисли поведението си, да поеме отговорност и да се опита да направи промяна. Самото ограничаване на достъпа до жертвата не води автоматично до промяна у извършителя. Дори по отношение на него да са предприети мерки по НК за извършено престъпление, ако така е квалифицирано насилието, това не отменя нуждата от работа с него, тъй като постановяването на присъда е отложена във времето и нейния възпитателен ефект е твърде далече. Дори самото изпълнение на вече постановената мярка за работа с извършители по чл.5ал1 т.5 на ЗЗДН също е сериозно предизвикателство. В практиката, не всички извършители, въпреки надлежното връчване, се обръщат към услугата. Въпреки ясното упоменаване, че неизпълнението на мярката е престъпление по чл. 296 на НК, значителна част от извършителите, не се свързват с услугата и не започват посещения. Така се стига до уведомявания от услугата на прокуратурата, които обаче поради естеството на престъплението, не винаги водят до образуване на дело за нарушение.

Последната шеста мярка по Закона за защита от домашно насилие е *насочване на пострадалите лица към програми за възстановяване* и се постановява изключително рядко. Това обаче създава сериозни практически проблеми. Вероятната причина, за това да не се постановява, тази мярка е факта, че основния брой иски молби за мерки за защита са от самите пострадали лица – пълнолетни и дееспособни. Очакването е, че тези хора са наясно с проблема и ще направят необходимото за неговото разрешаване, щом да стигнали до съда и търсят помощ. Оказва се обаче, че една част от пострадалите от домашно насилие след като физически се разделят с извършителя на насилие чрез

мерки по ЗЗДН, чрез постъпване в Кризисен център или като сменят града и отидат на друго място, не се ангажират с психологическа помощ за преодоляване на последиците от травмата и преживяното. Така ефектът от травмата остава траен и той може да се изразява, както в бъдещи соматични заболявания, така и в поведението, които да са рискови – въвличане във връзка с нов извършител на домашно насилие, отмъщение към извършителя за преживяното страдание, неспособност за създаване на здравословни връзки с хората и т.н. За това е необходима сериозна разяснителна кампания за важността на мерките по чл.5 т.6, както и разширяването и към децата, жертви и свидетели и ангажирани на пострадалите лица в програми за възстановяване.

Алинея 4 на чл. 5 (*Във всички случаи съдът с решението по чл. 15, ал. 1 налага на извършителя и глоба в размер от 200 до 1000 лв.*) въвежда глобата като санкция с възпитателен ефект. Оказва се в практиката, че тя има смисъл, само ако са постановени и мерките по т.2 и т.3 – гарантиращи физическото отделяне на извършители от жертвата, в противен случай, тя отново е повод за тормоз и понякога за насилие, тъй като жертвата и извършителя остават заедно и сумата се заплаща от семейния бюджет.

Важно обстоятелства около възможностите за защита на жертви на домашно насилие се съдържат в чл. 8 на ЗЗДН. Там са упоменати лицата, които имат право да се обърнат към съда за постановяване на мерки за защита. Законодателят е предвидил няколко

„Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Фондация ДА и консорциума от организации по проекта и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България.

Проект „ В защита правата на човека“

*Проектът се финансира от Фонд Активни граждани България по
Финансовия механизъм на Европейското икономическо
пространство 2014-2021 г.*

варианта и те имат своето основание. За съжаление обаче в практиката има относително малко приложение на заложените възможности. В точка първа се казва, че всяко пострадало лице над 14 г в т.ч. и лицата с ограничено запрещение могат да се обърнат лично и самостоятелно за защита към съда. Разбира се, това се случва при пълнолетните дееспособни лица. Това са основните лица търсещи защита по ЗЗДН. При децата между 14 и 18 г и лицата с ограничено запрещение обаче не се случва така. Дори да има случай на дете на 14 г, което само се е обърнало към съд, обичайно за случая от съда се информира дирекцията социално подпомагане. Щом бъде информирана дирекцията от съда, то служителите „отварят случай“ по Закона за закрила на детето и се преминава към мерки по Закона за закрила на детето в т.ч. и настаняване в Кризисен център. Така вместо да се изведе извършител на насилие с мерки по ЗЗДН съобразна исквата молба на детето, се случва детето да бъде изведено. В практика се случва съд да изиска от директора на дирекция социално подпомагане или от родителя, който не е упражнил насилие, да преподпише исквата молбата на детето над 14, въпреки, че това не се изисква изрично по закон.

Относно лицата с ограничено запрещение, няма данни такова лице да е депозирало самостоятелно исква молба за мерки за защита по ЗЗДН.

Втората възможност относно кръга лица, които могат да депозират искви молби за мерки за защита са: *брат, сестра или лице, което е в родство по права линия с пострадалото лице.* Това е една добра възможност най-близките да потърсят закрила, с оглед това, че те често пъти знаят за случващото се, независимо дали жертвата споделя или затаява проблема. Пострадалото лице може да е пълнолетна дъщеря жертва на домашно насилие, непълнолетни братя и сестри жертви на родителите или възрастни родители жертви на насилие от сиблинг. Във всички тези случаи роднината по права линия има право да сезира районен съд с исква молба за мерки за защита. Тази правна възможност е изключително непозната се оказва. Много малко са случаите при които от тези лица се депозират искви молби. Едната причина е липсата на информираност за

възможността, а другата причина е динамиката на насилието и страха от извършителя, които разколебава тези, които знаят за тази правна възможност. Динамиката на насилието е такава, че например ако една пълнолетна дъщеря депозира исква молба за защита на възрастната си майка, която е жертва на насилие от страна на сина си, то има риск възрастната жена да отрече насилието пред съда. Тя ще го стори поради страх или вменено чувство на вина, но въпреки усилието на дъщеря ѝ тя ще остане незащитена. След това обаче ще има драстичен конфликт между брат и сестра и самата сестра би могла да стане жертва на насилие и отмъщение. Тази обичайна ситуация илюстрира, най-често защо не се ползват възможностите на точка 2 на чл. 8. Обаче точно тази възможност е много съществена, защото възрастните хора, често пъти живеят с извършителите на насилие пораснали деца и нямат никаква възможност да стигнат до съд или друга институция, защото са стари, трудноподвижни и безпомощни. От тук следва, че от гледна точка на практика много съществена се явява и правната възможност в т.4 от чл. 8 на ЗЗДН. В нея се казва, че исква молба за мерки за защита се депозира и от *директора на дирекция "Социално подпомагане", когато пострадалото лице е непълнолетно, поставено е под запрещение или е с увреждания.* Това означава на практика, че всеки човек с увреждане и под запрещение без свое

„Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Фондация ДА и консорциума от организации по проекта и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България.

Проект „ В защита правата на човека“

*Проектът се финансира от Фонд Активни граждани България по
Финансовия механизъм на Европейското икономическо
пространство 2014-2021 г.*

участие и инициатива може да получи защита от съда, след като директора на дирекция социално подпомагане депозира искова молба в съда. Това касае и децата свидетели и жертви на домашно насилие,. Те могат да бъдат защитени с мерки за защита по ЗЗДН по инициатива на директора на ДСП. Ежегодните срещи със социални работници в дирекции социално подпомагане показват, че те не познават тази правна възможност за защита по ЗЗДН. Само в определени региони, като Варна например, благодарение на активна обучителна и разяснителна кампания на местна неправителствена информация, нормата се познава и директорите на дирекции инициират такива иски молби. Официалната информация на Агенцията социално подпомагане предоставена на ФАА показва, че общо за цялата страна за всички обект на закрила по смисъла на чл. 8 т.4 от ЗЗДН – деца, хора под запрещение и хора с увреждания, дирекциите социално подпомагане са завели, както следва: 55 иски молби през 2018 г, 56 през 2019 г, 34 през 2020 г и 19 през първите шест месеца на 2021 г. Това е пренебрежимо малък брой на фона на случаите на домашно насилие и общия брой на дирекциите на територията на цялата страна, а именно 152 дирекции.

Процедурите по завеждане на исковата молба, разглеждане на делото, постановяване на мерките за защита и тяхното проследяване имат редица трудности и пропуски, които на практика възпрепятстват реализацията на правата на жертвите на домашно насилие. От практическа гледна точка се стига до там, че жертвите да доказват, че са жертви, а не извършителят да доказва, че не е упражнил насилие. Този подход продължава да виктимизира жертвите на насилие и да е основна пречка за постигане на безопасност и сигурност. От друга страна улеснената процедура на завеждане на искова молба дава наистина възможност на много жертви без възможности за наемане на адвокат да се обърнат за защита към съда. Специфична трудност са неточностите и пропуските при завеждане на исковите молби. Практиката в страна в това отношение е изключително разнообразна. Когато в града има местна неправителствена организация, която има консултативен център за домашно насилие, при установена неточност в документите

още при приема в деловодството на районен съд, жертвата се насочва за консултация и корекция. В случай, че няма такъв ресурс на жертвата се дават информация и се подканя за потърси помощ от адвокат или друга институция, така че молбата да се коригира и да не се приемат неизправни иски молби. Това има изключително практическо значение, защото например при тежък инцидент, за който се очаква незабавна защита, една неточност може да проточи процеса със седмица или две и това нови огромен риск за пострадалото лице.

Информацията предоставена на Фондация „Асоциация Анимус“ от Висшия съдебен съвет показва, тенденция между 3200 и 3500 новообразувани дела по закона за защита от домашното насилие през годините 2018 г, 2019 г, 2020 г и 2021 г. От тях уважен иск изцяло има при около 1100 иски молби (2018 г – 1178, 2019 г -1243, 2020 г – 1083 и 574 за първите 6 месеца на 2021 г), отхвърлен е при съответно през годините при 361(2018 г),330 (2019 г),339 (2020 г) и 155 за първите 6 м. на 2021 г. Половината от делата са прекратени, като за причините не се събират данни. Практиката обаче сочи, че най-честата причина е оттегляне на молбата от страна на молителя. Динамиката на насилствената връзка предполага, че след инцидент извършителят може да се извини и

„Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Фондация ДА и консорциума от организации по проекта и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България.“

Проект „ В защита правата на човека“

*Проектът се финансира от Фонд Активни граждани България по
Финансовия механизъм на Европейското икономическо
пространство 2014-2021 г.*

да обещае, че няма да прилага насилие и жертвата, да повярва, че това е гаранция за спирането на насилието. Обичайно в такава ситуация жертвата на домашно насилие оттегля искова молба за мерки за защита. Дългогодишният опит в работа със случаи на домашно насилие показва, че в значителен брой случаи, исковата молба не се оттегля едва при трети опит за сезиране на съда.

Анализирайки данните предоставени от Висшия съдебен съвет виждаме, че като причина за прекратяване са посочени случаите на спогодба по смисъла на ГПК, които са тревожно висок брой с оглед на това, че приканването към спогодба чрез медиация противоречи на същността на искането за защита по ЗЗДН. Искането на защита от съда е породено от риск за живота и здравето на жертвата, злоупотреба с власт и контрол над нея. Ситуацията на медиация предполага равнопоставеност на страните, отношение напълно противоположно на домашното насилие. По този въпрос ФАА изпрати становище до Министерство на правосъдието през 2016 г., с което се подчертава недопустимостта на медиацията прислучаи на домашно насилие.

Приложение 3

В действащият в момента ЗЗДН срокът за завеждане на искова молба за защита е един месец от акта на насилие (чл. 10 ал.1). Този срок е недостатъчен в редица случаи на насилие. Относно увеличаване на този срок България получи препоръки от Комитета за премахване на дискриминацията срещу жени (CEDAW) на ООН още през юли 2012 г. на петдесет и втора сесия (C/BGR/CO/4-7) . До момента срокът все още не е променен.

В практиката съдебните състави се придържат към този срок и изискването да има конкретен инцидент на насилие. Домашното насилие обаче е системно явление и не може да се счита, че инцидента сам по себе си е показателен за мащаба на злоупотребата и насилието. Конкретният инцидент не е напълно показателен и за риска за живота и здравето на пострадалите лица, тъй като е възможно той да е пореден и в миналото да е имала и други опасни инциденти. Към днешна дата обаче

повод за искова молба е конкретен инцидент и той подробно и детайлно би трябвало да бъде описан в декларацията по чл. 9 ал.3 на ЗЗДН, като историчността на домашното насилие се описва в исковата молба след описанието на инцидента, така че съда да придобие представа за измерението на домашното насилие и да може да направи преценка на риска. Тази специфична технология обаче на подготовка на документите за съда, убягва на жертвите на домашно насилие в криза. Много пъти бидейки силно разстроени и без адвокати, те ме успяват да представят целия обем от факти, както за инцидента, така и за историята на домашното насилие. Също и поради краткото време на набавяне на документи като доказателства , исковите молби отиват в съда не винаги добре окомплектовани (най-вече когато лицето се справя само без адвокат) и така съда не придобива представа за риска и не издава незабавна защита, по смисъла на чл. 18 ал.1 от Закона за защита от домашното насилие.

Практиката относно приложението на чл. 18 ал.1 от ЗЗДН е изключително разнообразна. По-горе бе спомената ситуация, в която поради непълно подготвени

„Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Фондация ДА и консорциума от организации по проекта и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България.“

Проект „ В защита правата на човека“

*Проектът се финансира от Фонд Активни граждани България по
Финансовия механизъм на Европейското икономическо
пространство 2014-2021 г.*

документи съда не издава незабавна защита, въпреки че обективно може риска за живота и здравето на пострадалите лица да е висок. Това поставя жертвите в огромен риск за живота и здравето им. Ако на територията, на която са жертвите няма кризисен център (а това са половината административни области в страната), те на практика нямат сигурно място, където да останат и това може да доведе до връщане при извършителя на насилие и още по-голям риск.

Възможно е и да има пълен набор от документи и доказателства, но съда по свои критерии да прецени, че няма риск за живота и здравето на пострадалите лица и да не издаде незабавна защита по смисъла на чл. 18 ал. 1 от ЗЗДН. В това отношение е показателен трагичния случай на Кристина Дунчева от 2020 г. <https://www.flashnews.bg/okonchatelno-sadat-s-ogranichitelna-zapoved-za-mazha-na-kristina-duncheva-obvinena-v-ubijstvoto-na-detsata-im/>, където въпреки доказателствата няма незабавна защита, а обикновената такава е издадена три месеца след исковата молба. Междувременно се случват фаталните последици, породени от отсъствието на защита и подкрепа на жертвите на домашно насилие.

Постановяването на незабавна защита има особено специфична практика в София град. Поради претовареността на съдебните състави се наблюдава тенденция те да постановяват незабавна защита, като превенция на риска от тежък инцидент и убийство, дори когато няма достатъчно доказателства. Това се случва, поради факта, че първото възможно заседание на делото по същество може да бъде насрочено едва след два месеца и през това време, няма никакви гаранции за жертвите на насилие. Това „презастраховане“ на съдиите води до много последици. Тъй като е възможно да се постанови мярка по чл. 5 ал.1 т.3 – извършителят да не доближава жертвите и да бъде ограничен достъпа на родител до дете, без напълно да е проучен риска. Тази незабавна защита е в сила до окончателното произнасяне, както на първа, така и на втора инстанция (ако има обжалване) и практически може да продължи не само до 18, а дори до 24 месеца, при забавено производство. Това крие риск за прекъсване на отношенията родител-дете, при възможна хипотеза риска да не е висок. Така се стига до критика на Закона за защита от домашното насилие, макар че проблема не е в

неговите норми, а е породен от претоварването на съда и практически е проблем на администрирането.

В малките съдебни райони няма подобни проблеми. Например споделена практика на председател на районен съд гр. Дулово е, че при депозирана искова молба по ЗЗДН, той насрочва заседанието в същата седмица, а само в най-рисковите случаи постановява незабавна защита.

Важно тълкувателно решение има Върховния касационен съд от 25.11.2020 г, което казва, че в хода на постановени мерки за защита, чийто срок тече е допустимо нова молба за нов инцидент на домашно насилие <http://vks.bg/talkuvatelni-dela-osgk/vks-osgk-tdelo-2019-2-reshenie.pdf>. Например, ако една жертва на насилие е защитена с мерки по чл. 5 ал. 1 т.1 – извършителят да се въздържа от насилие и има нов инцидент, то пострадалото лице може да се обърне към съда с молба за постановяване на нови мерки за защита например по чл.5 ал.1 т.3 и в същото време да сигнализира РУ на МВР

„Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Фондация ДА и консорциума от организации по проекта и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България.“

Проект „ В защита правата на човека“

*Проектът се финансира от Фонд Активни граждани България по
Финансовия механизъм на Европейското икономическо
пространство 2014-2021 г.*

за нарушение по чл. 296 на Наказателния кодекс, а именно нарушение на съдебно решение за мерки за защита по ЗЗДН.

До тук говорим за защитата при рискови случаи и физическо насилие. Психическият тормоз, обаче като форма на насилие се отличава с продължителност и системност, без неговите актове да са по-забележими един от друг. Няма конкретни инциденти на „по-мощен“ психически тормоз, така че те буквално да са повод за искова молба за мерки за защита. Натрупаната практика става повод за Указания на ВКС по реда на чл. 290 от ГПК за начина по-който да се гледат тези иски молби. Конкретен пример е Определение № 27 от 11.01.2011 г. на ВКС с докладчик съдия Светла Цачева: „*в случаите, когато в молбата са изнесени данни за постоянен ежедневен физически или психически тормоз или постоянно, ежедневно повтарящо се ограничаване на личните права на лица, намиращи се в родствена връзка с извършителя, молбата за защита е в срок, независимо, **че не са посочени конкретни дати**, на които са извършени неправомерните действия. Молбата следва да се счита в срок и когато се твърди трайно установено домашно насилие, изразяващо се в ограничаване на личните права, което не е прекратено и към момента на подаване на молбата“*

От гледна точка на практиката много спорно и трудно се прилага член 19 от ЗЗДН. В него ясно се казва, че незабавната защита не подлежи на обжалване и е в сила до издаване на заповедта или на отхвърлянето ѝ.

Неяснотата произтича от ал. 2 на чл.18 *Заповедта по ал. 1 (незабавната защита) се връчва на страните и се изпраща служебно до районното управление на Министерството на вътрешните работи.* Не става ясно, дали се връчва незабавната защита или тя влиза в сила от момента на произнасянето. В *Методическите указания за действие на полицейските органи по Закона за защита от домашно насилие* пише, че се връчва заповедта без да се уточнява за коя от двете заповеди става дума.

Липсата на това уточнение има сериозни практически последици, защото се стига до интерпретации от страна на извършителите на домашно насилие и техните правни представители. Когато се констатира нарушение на незабавната защита те твърдят, че не знаят за нея и не се надлежно уведомяти. Това може да доведе до заобикаляне на отговорността по чл. 296 на НК, но по-опасното е, че извършителят на насилие продължава да доближава жертвата, да всява страх и ужас, а при някои случаи и да нанася физическо насилие, въпреки постановена незабавна защита.

До тук разгледахме практиката на приложение на Закона за защита от домашното насилие, като възможност за защита на жертвите на домашно насилие. Важен нормативен документ, който има пряко отношение към домашното насилие е и Закона за закрила на детето (ЗЗДет) . В рамките на закона са разписани процедурите за оценка на дете в риск в това число и децата, жертви на домашно и друго насилие, възможните мерки за закрила и интервенциите, които биха могли да бъдат приложени. В правилника за приложение на Закона за закрила на детето в допълнителните разпоредби са дефинирани формите на насилие- физическо, психическо, сексуално и пренебрегване. Трябва да отбележим, че сред дефинициите няма такава за „домашно насилие“. Това дава възможност за напълно различен поглед към домашното насилие изключващ феномена в неговата цялост. Статистиките, които се събират са за споменатите по-горе

„Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Фондация ДА и консорциума от организации по проекта и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България.“

Проект „ В защита правата на човека“

Проектът се финансира от Фонд Активни граждани България по
Финансовия механизъм на Европейското икономическо
пространство 2014-2021 г.

четири форми на насилие и допълнително, се отбелязва къде като място се е случило насилието – дома. В дома обаче може да се е случило и сбиване между съученици, което не е домашно насилие. Може да се каже, че е необходима промяна и допълване на дефинициите в Закона за закрила на детето.

Специално място в ЗЗдет. е отредено на Координационният механизъм при насилие в чл. 36 Г и 36 Д, където подробно се разписна алгоритъма на работа при случаи на дете жертва на насилие в т.ч и на домашно насилие. Там е подчертан мултидисциплинарния подход и участието още на ниво оценка на случая на полиция и прокуратура. За съжаление обаче в Координационният механизъм няма яснота, как се решава дали за опазване на детето, жертва на домашно насилие ще се приложат мерки за закрила по Закона за закрила на детето или мерки за защита по Закона за защита от домашното насилие. В това отношение практика в страна дава превес на прилагане на мерки по закона за закрила на детето, което води до извеждане на деца от семейната среда, когато има драстично домашно насилие, и настаняването им при роднини и близки, приемни семейства, кризисни центрове или центрове за настаняване от семеен тип, първоначално със заповед по чл. 26 ЗЗдет., а след това и със съдебно решение. Тази практика е ретравмираща за децата и допълнително им вменява вина, защото извършителят на насилие остава в дома си (ако не е задържан по закона за МВР), а самите деца се налага напълно да променят живота си без гаранция, че възрастните извършители на домашно насилие ще бъдат ангажирани самите те да се променят. Разбира се преди извеждането на едно дете от семейство с домашно насилие, след оценка на риска могат да бъдат предприети мерки по закона за закрила на детето „в семейна среда“ по силата на чл. 23 от ЗЗдет. Това на практика означава, че родителите и децата могат да бъдат насочени от Отдели „Закрила на детето“ на всяка една от 152-те Дирекции социално подпомагане в страната, за ползване на социални услуги със социална и психологическа подкрепа. Този вид социални услуги са широко разпространени на територията на цялата страна и са достъпни в тричетвърти от общините на страната. Основен проблем при предприемането на мярката за закрила в семейна среда, за консултативна социална услуга е, че домашното насилие не бива прекратено преди това с акт или действие от страна на Отдел „Закрила на детето“ при дерекцията „Социално подпомагане“ с правото на чл. 8 т. 4 от ЗЗДН..

Дефакто децата продължават да си живеят в семейства с насилие, което не е спряно, а децата биват изпращани на психолог и социален работник. Така отговорността на извършителя на насилие са размива, не е осигурена сигурна среда на детето, а най-често извършителя на насилие и не посещава социалната услуга. В това отношение силно показателна е предоставената информация от Агенцията за социално подпомагане в **приложение 2**

На въпрос „Брой сигнали до Отделите закрила на детето в страната за домашно насилие над деца по смисъла на чл. 2 ал2 от ЗЗДН „ отговорът е – *Не се събира такава информация.* На въпрос: „Брой отворени случаи на деца, жертви на домашно насилие „, отговорът е: 2018 г – 579, 2019 г – 658, 2020 г – 425, за първите 6 месеца на 2021 г – 289 случая. Около 70 процента от тези случаи на деца са насочени към социални услуги.

„Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Фондация ДА и консорциума от организации по проекта и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България.

Проект „ В защита правата на човека“

*Проектът се финансира от Фонд Активни граждани България по
Финансовия механизъм на Европейското икономическо
пространство 2014-2021 г.*

Недоумение будят отговорите на следващите два въпроса. „Брой и вид на мерки предприети по отношение на родители, извършители на насилие” – отговор: **не се събира такава информация** , „Брой и вид на мерки , предприети по отношение на родители, които не са извършител на домашно насилие – **не се събира такава информация**.

Така дадените отговори поставят големия въпрос, как може да се промени ситуацията на едно дете жертва или свидетел на домашно насилие, ако само то ползва социална услуга и няма гаранция, че родителите са изпратени на такава с цел промяна на собственото им поведение. В този доклад по-горе видяхме, че пренебрежимо малък брой искиви молби за защита към съда по ЗЗДН са отправили дирекциите социално подпомагане средно 45 на година, за всички уязвими групи жертви. Това идва да покаже, че на година за около средно 520 случая на деца жертви на насилие хипотетично 20 искиви молби за защита са отправени към районен съд. Очевидно не се прилага Закона за защита от домашното насилие в случаите на деца жертви на насилие от страна на дирекциите социално подпомагане.

Друг значим проблем при ползването на мерките за закрила на детето по ЗЗДет. при случаи на домашно насилие е настаняването на деца, жертви на домашно насилие в Кризисни центрове с други деца жертви на сексуално насилие и трафик на деца или пък настаняването им успоредно с деца с девиантно поведение. Комбинирането на тези групи деца, поради естеството на проблематиката и функционирането на всяка една от групите, води до висок риск от ретравмиране на децата, жертви на домашно насилие. Това става по няколко начина - поради затворена режим на живот (съотносим към децата жертви на трафик и сексуална злоупотреба), който се прилага общо поради отсъствие на достатъчно персонал на централите или пък директна агресия и злоупотреба от децата с девиантно поведение.

Така на практика се оказва, че правата на децата, жертви на домашно насилие трудно се гарантират и защитават, въпреки ясно разписаната нормативна база.

Необходимо е създаване и поддържане на комплексни услуги за деца, жертви и свидетели на насилие в това число и на домашно насилие. Тези услуги би трябвало да са организирани на областно ниво, да разполагат с комплекс от услуги – настаняване, информиране и консултиране, застъпничество и посредничество с правна помощ, терапия и рехабилитация. Като възможности да се случи това са заложили в Закона за

Проект „ В защита правата на човека“

*Проектът се финансира от Фонд Активни граждани България по
Финансовия механизъм на Европейското икономическо
пространство 2014-2021 г.*

социалните услуги и в наредбата за планиране на социалните услуги (*Приета с ПМС № 133 от 6.04.2021 г., обн., ДВ, бр. 29 от 9.04.2021 г.*)

Препоръки за промяна на законодателството, практиката, политиките и финансирането в областта на защитата от домашно насилие

1. Промяна на срока за депозиране на искиви молби по Закона за защита от домашното насилие за повече от един месец
2. Създаване на национален орган по проблемите на домашното насилие, който да финансира и координира кампании за първична превенция на домашното насилие
3. Изясняване на неуточнените моменти в Закона за защита от домашното насилие – връчване на незабавната защита, проследяването на изпълнението на заповедта, по ясни уточнение за сезиране на дирекциите социално подпомагане относно дете, жертва на домашно насилие сегашния чл. 18 ал 3 от ЗЗДН
4. Разширяване на мерките за защита
5. Дефиниране на услугите относно домашното насилие и синхронизирането им със Закона за социалните услуги, както и извеждането им от проектния принцип на финансиране
6. Подробно дефиниране на формите на насилие описани в Закона за защита от домашно насилие
7. Националната програма за превенция и защита от домашно насилие да се приема в последния месец на предходната година, а не едва на 30 март.
8. Конкурсът за финансиране на проекти по чл. 6 на ЗЗДН да е със срок от 3 години.
9. Синхронизиране на взаимодействието между Закона за защита от домашно насилие и Закона за закрила на детето

Ползвани източници:

Встъпителен доклад в изпълнение на Договор за възлагане на обществена поръчка с предмет: Провеждане на национално представително изследване на тема

„Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Фондация ДА и консорциума от организации по проекта и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България.

Проект „ В защита правата на човека“

Проектът се финансира от Фонд Активни граждани България по
Финансовия механизъм на Европейското икономическо
пространство 2014-2021 г.

„Насилието в България“

*Обяснителен доклад към Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба с
насилието над жени и домашното насилие*

*Проучване на Агенция на ЕС за основни права (FRA) от 2014 г. на тема „Насилието
срещу жените: общоевропейско проучване“*

*Сравнителен анализ между българската правна рамка и добрите европейски
практики в областта на борбата с насилието срещу жени и домашното насилие
(анализ, изготвен по проект „Подобряване на националната правна рамка в
съответствие със стандартите на Съвета на Европа и укрепване на капацитета на
компетентните институции, занимаващи се със случаи на домашно насилие и
насилие, основано на полов признак“)*

*Flury, Elisabeth Nyberg, Anita Riecher-Rössler. Domestic violence against women: definitions,
epidemiology, risk factors and consequences. Swiss Medical Weekly, 2010.*

WHO (2012). Understanding and Addressing Violence against Women.

*WHO/LSHTM. Preventing intimate partner and sexual violence against women: taking action
and generating evidence. Geneva/London, World Health Organization/ London School of
Hygiene and Tropical Medicine, 2010*

*United Nations. Ending violence against women: from words to action. In-depth study on all
forms of violence against women. Report of the Secretary-General. New York, United Nations
General Assembly, 2006.*

*„Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Фонд Активни граждани България по Финансовия механизъм
на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от
Фондация ДА и консорциума от организации по проекта и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този
документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо
пространство и Оператора на Фонд Активни граждани България.“*